

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΡΗΞΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ

ΣΤΗ

ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Αρχιμ. Νικολάου Χατζηνικολάου*

Ἡ βιοηθική εἶναι τὸ φυσικὸ παιδί τῆς ἐπιστήμης καὶ τεχνολογίας τοῦ περασμένου αἰώνα. Ἡ διαδικασία μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία γεννήθηκε, ὅπως καὶ ἡ κατανόηση τῶν ποικίλων μορφῶν της, εἶναι ιδιαίτερα σημαντικές, προκειμένου νὰ περιγράψουμε ὀρθὰ τὴν ἀκριβῆ ταυτότητά της, νὰ προσδιορίσουμε τίς συντεταγμένες της στὴ σημερινή κοινωνία καὶ νὰ ἀξιολογήσουμε τὴ σημασία της στὴ διαμόρφωση τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς σύγχρονης ζωῆς.

Συχνὰ ἀκούγεται ἡ ἄποψη ὅτι ἐνδεχομένως ἡ Ἐκκλησία ἀναπτύσσει μιὰ ὑπερβολικὴ δραστηριότητα στὸν τομέα τῆς βιοηθικῆς καὶ ὑπερτονίζει τὴ σημασία καὶ βαρύτητά της. Ἡ Ἐκκλησία ἀσφαλῶς ἔχει καὶ ἄλλα πράγματα πολὺ μεγαλύτερα νὰ κάνει, ὅπως ἡ λατρεία, τὰ μυστήρια, ἡ κατήχηση καὶ διδασκαλία, τὸ φιλανθρωπικὸ καὶ ἱεραποστολικὸ της ἔργο. Στὰ πλαίσια ὅμως τῆς ποιμαντικῆς της εὐθύνης καὶ ἀρμοδιότητος, θὰ πρέπει νὰ προσφέρει τὸν λόγο της καὶ στὰ καινούργια θέματα ποὺ διαφαίνονται στὸν ὀρίζοντα, ἐπειδὴ ἔντονα ἀπασχολοῦν τίς σύγχρονες κοινωνίες καὶ ἄπτονται λεπτῶν πτυχῶν τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ ζωῆς. Τὰ βιοηθικὰ διλήμματα ἐπηρεάζουν μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ -μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου- ζωῆ, καὶ συνεπῶς ὀφείλει νὰ δώσει ἓναν κατευθυντήριο λόγο καί, ὅπου εἶναι δυνατόν, νὰ προβεῖ σὲ κάποιες πιὸ συγκεκριμένες καὶ σαφῶς προσδιορισμένες ὑποδείξεις καὶ προτάσεις.

Ὁ πρῶτος ποὺ ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴν βιοηθικὴ προβληματικὴ στὴ χώρα μας, τουλάχιστον ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἦταν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος. Ὡς Μητροπολίτης Δημητριάδος, τὸ 1976, ἐγκαινίασε μιὰ κατ' ἔτος συνάντηση ἰατρῶν στὴν πόλη τοῦ Βόλου, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, μὲ ὁμιλίες του πάνω στὰ ἐπίμαχα θέματα τῆς τότε βιοηθικῆς, τὰ ὁποῖα βέβαια παρουσίαζαν μιὰ πολὺ διαφορετικὴ ὀπτικὴ ἀπ'

* Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικόλαος Χατζηνικολάου εἶναι Πρόεδρος τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

αυτήν που έχουν σήμερα και κατά πάσαν πιθανότητα θα αποκτήσουν σε λίγα χρόνια¹.

A. ENNOΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Οι αλλαγές που έλαβαν χώρα στο κοινωνικοπολιτικό επίπεδο σε παγκόσμια κλίμακα, κατά την τελευταία εικοσιπενταετία, είναι πράγματι έντυπωσιακές. Συνέπειά τους ήταν ή αξία της ζωής, ή έννοια και το αγαθό της παιδείας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων, ή βαρύτητα των κοινωνικών προβλημάτων, το αισθητήριο του ήθικου, του καλού και του κακού, να αποκτούν σημασία διαρκώς μεταβαλλόμενη.

Αλλά και οι αλλαγές που διαφαίνονται στον όριζοντα των αμέσως προσεχών ετών θα είναι ακόμη μεγαλύτερες· τόσο μεγάλες που δεν μπορούμε να προεκτιμήσουμε ούτε το είδος ούτε τον χρόνο ούτε το μέγεθος τους. Όλη ή λογική της σύγχρονης βιοϊατρικής εξέλιξης λειτουργεί πάνω σε ένα επίπεδο μεγάλης έκπληξης και αϊφνιδιασμού, τέτοιου που ούτε οι ειδικοί επιστήμονες δεν είναι τόσο ειδικοί για να μπορέσουν εκ των προτέρων να προβλέψουν και να προεκτιμήσουν.

Κλασικό παράδειγμα είναι ή κλωνοποίηση και ή έρευνα επί των βλαστοκυττάρων. Η γνώση που κυκλοφορεί είναι κυρίως δημοσιογραφική και όχι επιστημονική, μιὰ που ή σχετική έρευνα απαγορεύεται τουλάχιστον στο επίπεδο της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης.

Όλη αυτή ή κατάσταση δημιούργησε την ανάγκη προβληματισμού, συζητήσεων, μελέτης όλων των πτυχών των επί μέρους θεμάτων, έπεξεργασίας τους μέσα από διαδικασίες άμοιβαίων άμφισβητήσεων, προσπάθεια κατανόησης του τι είναι σωστό, τι είναι λάθος, τι είναι άληθινό, τι

¹ Ιατρική της προσωπικότητας (1976), Περί της εϋθανασίας (1977), Περί των άμβλώσεων (1978), Υπέρβασις της μονομερούς μηχανιστικής θεωρήσεως της νόσου (1979), Ηθικά προβλήματα εκ των μεταμοσχεύσεων (1980), Ηθικά έρωτήματα από την μέθοδο των «παιδιών του σωλήνα» (1981), Ιατρική δεοντολογία και συνειδησιακή ήθικη (1982), Πόση αλήθεια πρέπει να λέγεται στον άρρωστο (1983), Προβληματισμοί από την εξέλιξη της γενετικής τεχνολογίας (1984), Οί «φέρουσες» ή «ύποκαθιστώσες» μητέρες από χριστιανική άποψη (1985), Νεώτερες όψεις του προβλήματος της εϋθανασίας (1986), Οί μεταμοσχεύσεις από χριστιανική άποψη (1987), Τεχνητή γονιμοποίηση και χριστιανική ήθικη (1988), Βασικά σημεία ήθικης ιατρικής δεοντολογίας (1989), Έρευνες και πειράματα επί του έμβριου. Η εϋρωπαϊκή πρακτική και μιὰ Όρθόδοξη θέση (1990), Διαθηρσκειιακή θεώρηση των μεταμοσχεύσεων (1991), Έγκεφαλικός ή καρδιακός θάνατος; Συμβολή στην εξέλικτική πορεία των μεταμοσχεύσεων (1992), Η Έκκλησία μπροστά στην πρόκληση του AIDS – 8 σημεία προσεγγίσεως (1993), Το δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο (1994), Κλωνοποίηση του DNA, Στην ύπηρεσία της ζωής ή του όλέθρου; (1995), Το ιατρικό άπόρρητο, ή έκταση της έφαρμογής του και τα νέα ήλεκτρονικά δεδομένα που άπειλούν (1996), Εϋγονική - Ηθικοί προβληματισμοί και προοπτικές (1997) και Ηθικη και πνευματική θεώρηση της οικονομικοποιημένης υγείας (1998).

είναι ψευδές, τι είναι συμβατό με τις υπάρχουσες αξίες και την παράδοση, τη διδασκαλία και τη ζωή της Εκκλησίας και τι όχι, προετοιμασίας τῶν κοινωνιῶν νὰ διαλεχθοῦν μετὰ τὴν πρόκληση καὶ τὸ ἐπίτευγμα. Αὐτὸ εἶναι ἡ βιοηθική. Μιὰ ἐπιστήμη ποὺ ἀσχολεῖται περισσότερο μετὰ τὸ ἄγνωστο παρὰ μετὰ τὸ γνωστὸ, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ ἀσαφὴς στὴν ταυτότητά της, ἀλλὰ φαντάζει ἰδιαίτερα ἀναγκαῖα καὶ σημαντικὴ στὴν προσφορά της· μιὰ ἐπιστήμη πολὺ νέα στὴν ἡλικία της, ἀλλὰ πολὺ εὐρεία στὴ θεματολογία καὶ τὸ ἀντικείμενό της καὶ βαθειὰ στὴν ἐπιρροή της.

Στις ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '80 ἄρχισαν νὰ δίνονται τὰ πρῶτα Master's, ἐνῶ τὸ πρῶτο διδακτορικὸ δόθηκε μόλις τὸ 1991². Αὐτὸ ἀπὸ μόνο του δείχνει τὸ πόσο καινούργια εἶναι ἡ συστηματικὴ προβληματικὴ τῆς βιοηθικῆς. Ὁ προβληματισμὸς ξεπέρασε τὰ ὅρια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος, ὁδήγησε στὴ σύσταση εἰδικῶν συμβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν βιοηθικῆς, ἀπασχολεῖ ἔντονα τὸν πολιτικὸ κόσμον, διαπερνᾷ ἐντυπωσιακὰ τὴν καθημερινότητα καὶ συμπαρέσυρε ἀκόμη καὶ τὶς θρησκείες, ποὺ μετὰ κάθε τρόπο προσπαθοῦν νὰ συνδυάσουν τὶς καινούργιες ἀνακαλύψεις καὶ ἐφαρμογὲς μετὰ τὴν παράδοση καὶ τὴν διδασκαλία τους.

Ἦδη ἡ ἐννοια τῆς βιοηθικῆς, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι τόσο νέα παρουσιάζει μιὰ πρωτοφανῆ διεισδυτικὴτητα στὴ ζωή μας. Δημοσιεύματα γύρω ἀπὸ τὴν γενετικὴ μηχανικὴ, τὴν γονιδιακὴ θεραπεία, τὰ tests DNA, τὴ βιοτεχνολογία, ἀποτελοῦν σχεδὸν καθημερινὸ ἀντικείμενον τῶν ἐφημερίδων καὶ τῆς ἐν γένει εἰδησεογραφίας. Ἀλλὰ καὶ συζήτησεις γύρω ἀπὸ τὴν κλωνοποίηση, τὰ μεταλλαγμένα τρόφιμα, τὴν εὐθανασία καὶ τὶς μεταμοσχεύσεις ἀπασχολοῦν σὲ καθημερινὴ βάση καὶ τοὺς ἀπλοὺς πολίτες. Δεῖγμα τοῦ πόσο βαθειὰ στὴν ζωή μας ἔχουν μπεῖ ὅλα αὐτὰ ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι χωρὶς νὰ ἔχουμε ἐξειδικευμένες γνώσεις, ἐπειδὴ τὰ σχετικὰ ἀκούσματά μας εἶναι τόσο πολλὰ, θεωροῦμε πὼς μπορούμε νὰ ἔχουμε ἄποψη.

Τὸ τι πρέπει νὰ γίνει, τι καὶ γιατί νὰ ἐπιτραπῆ ἢ νὰ ἀπαγορευθεῖ, μετὰ ποιά λογικὴ νὰ χρησιμοποιήσῃ ἡ κοινωνία τὰ σύγχρονα τεχνολογικὰ ἐπιτεύγματα, πὼς νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν υπάρχουσα γνώση προκειμένου νὰ μὴν ἀπαξιωθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἀποτελοῦν συνεχῆ καὶ ἐπίμονο πονοκέφαλο τῶν κοινωνιῶν μας. Ἐρωτήματα τοῦ τύπου πότε ἀκριβῶς ἀρχίζει ἡ ἀνθρώπινη ζωή, πότε τελειώνει, ποιά ἡ σχέση μας μετὰ τὸ σῶμα μας, τί ρόλο παίζουν οἱ οικονομικοὶ ὅροι στὴν προσφορά ὑγείας, τί δικαιώματα καὶ ποιά ἐξουσία ἔχουμε πάνω στὴν ζωή, τὴν ποιότητά της καὶ τὴν ὑγεία μας καὶ ἄλλα συναφῆ ἀπαιτοῦν σαφεῖς ἀπαντήσεις. Ὅλα αὐτὰ ὁδήγησαν στὴν ἀνάπτυξη κλάδων ὅπως ἡ βιοϊατρικὴ δεοντολογία καὶ ἠθική.

² National Reference Center for Bioethics Literature, Kennedy Institute of Ethics, Georgetown University, June 1998, <http://guweb.georgetown.edu>.

Β. Η ΕΚΡΗΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ

Πώς όμως προέκυψε ή βιοηθική; Πάνω σε ποιά θεμέλια στηρίχθηκε τὸ οἰκοδόμημά της; Ποιό σπέρμα καὶ ποιό ὠάριο γονιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ὁ δικός της πρωτόγνωρος ὄργανισμός; Ποιά ἐξέλιξη τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης ὀδήγησε σ' αὐτήν; Πώς καὶ γιὰτι προέκυψε στὴ συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή;

Κάνοντας μιὰ σύντομη περιήγηση στὸ ἐντυπωσιακὸ στερέωμα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ περασμένου αἰώνα, χωρὶς καμμία ἀμφιβολία, θὰ διαπιστώσουμε τὴν κυριαρχία τῆς Φυσικῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ 20^{ος} αἰώνας χαρακτηρίστηκε ὡς αἰώνας τῆς Φυσικῆς. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ γνωστικὴ πρόκληση κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴν ἐπικεντρώνεται στὴν κατανόηση τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀνακάλυψη τῶν μυστικῶν τῆς δομῆς τῆς ὕλης.

Σημαδιακὴ χρονολογία εἶναι τὸ ἔτος 1900. Μιὰ ἐκπληκτικὴ θεωρία, ἡ θεωρία τῶν κβάντα, κάνει τὴν ἐμφάνισή της, ὡς καρπὸς τῆς σκέψης ἑνὸς μεγάλου ἐπιστήμονα, τοῦ Max Planck. Ἡ θεωρία αὐτὴ, ποὺ καταργεῖ τὴν ἰδέα τῆς συνέχειας στὴ φύση, ἀποτελεῖ σύλληψη τὴν ὁποία διετύπωσε μὲν ἕνας συγκεκριμένος ἄνθρωπος, στὴν πραγματικότητα ὅμως τὴν γέννησε μιὰ ὀλόκληρη ἐποχὴ καὶ προβληματικὴ. Ἡ ἴδια αἰτία ὀδηγεῖ σὲ δύο ἄλλες θεωρίες, ἀμφότερες ἐπιτεύγματα τοῦ Albert Einstein, στὴν Εἰδικὴ Θεωρία τῆς Σχετικότητος (1905) καὶ τὴν Γενικὴ Θεωρία τῆς Σχετικότητος (1915). Μὲ τὶς θεωρίες αὐτὲς καταρρέει τὸ οἰκοδόμημα τῆς φυσικῆς ἀπολυτότητας καὶ διαγράφονται ἐλπίδες γιὰ μιὰ γενικὴ ἐρμηνεία τῶν νόμων τῆς φύσης.

Σύντομα ὅμως ὁ Einstein, ἀντιλαμβάνεται ὅτι καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι πολὺ ἐπαρκής, γι' αὐτὸ καὶ ἡ σκέψη του στρέφεται στὴν ἰδέα μιᾶς γενικῆς θεωρίας ἐνοποιημένων πεδίων, μιᾶς θεωρίας δηλαδὴ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐνοποιήσει ὅλες τὶς δυνάμεις ποὺ ὑπάρχουν στὴ φύση (τὶς ἀσθενεῖς καὶ τὶς ἰσχυρὲς ἀλληλεπιδράσεις, τὶς βαρυτικὲς καὶ τὶς ἠλεκτρομαγνητικὲς). Τελικὰ πέθανε τὸ 1953, χωρὶς νὰ πραγματοποιήσει τὸ ὄνειρό του. Πάντως, μόλις στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '70 ἄλλοι ἰδιοφυεῖς φυσικοὶ κατάφεραν μερικῶς νὰ ὑλοποιήσουν τὴ σύλληψή του, ἐνοποιώντας μόνο τὶς δύο δυνάμεις, τὶς ἠλεκτρομαγνητικὲς καὶ τὶς ἀσθενεῖς.

Στὴ συνέχεια, τὸ 1927, ὁ Verner Heisenberg, διατυπώνει τὴν ἀρχὴ τῆς ἀπροσδιοριστίας, ποὺ καταργεῖ τὴν κυριαρχία τῆς νομοτελειακότητος καὶ τοῦ ντετερμινισμοῦ στὴ φύση. Ἔτσι, στὸν μικρόκοσμο, ὅταν βρῖσκουμε μὲ ἀκρίβεια τὴ θέση ἑνὸς στοιχειώδους σωματιδίου, ἡ φύση μᾶς κρύβει τὴν ἀκριβὴ ταχύτητά του καὶ ὁρμή, ἐνῶ ὅταν βρῖσκουμε τὴν ὁρμή, κάνουμε σφάλμα στὸν προσδιορισμὸ τῆς θέσης. Θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι ἡ σύγχρονη Φυσικὴ, ἀνακαλύπτοντας σχετικοποίηση τοῦ ἀπολύτου

καὶ ἐγγενῆ ἀβεβαιότητα στὴ φύση, μᾶς ὀδηγεῖ σὲ μία μεταφυσικοποίηση τῶν φυσικῶν παραμέτρων.

Ὅλα αὐτὰ ἔδωσαν μία τεράστια ὥθηση στὴ φυσικὴ γνῶση τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ἔτσι ἀπὸ τὸ 1979 μέχρι τὸ 1983 ἐμφανίζονται οἱ θεωρίες τοῦ πρόωρου χαοτικοῦ καὶ πληθωριστικοῦ σύμπαντος, σχεδὸν δὲ ταυτόχρονα (1981-1985) οἱ θεωρίες τῶν ὑπερχορδῶν. Δέκα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1994, ἐντοπίζεται τὸ top quark, τὸ ἴδιο δὲ ἔτος διαπιστώνεται ἡ πρώτη μαύρη τρύπα στὸ κέντρο τοῦ Γαλαξία M87, ἀπὸ τὸ διαστημικὸ τηλεσκόπιο τοῦ Hubble. Τὸ ἔτος 2000, στὰ Fermilabs ἀνιχνεύεται τὸ tau νετρίνο καὶ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 2000 στὸ CERN τὰ Higgs μποζόνια.

Μέσα ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν πορεία τῆς Φυσικῆς ἐπιστήμης τοῦ περασμένου αἰῶνος διαβλέπει κανεὶς μία ἔκρηξη, ἀσύλληπτα ἐπιτεύγματα καὶ τελικά, ἀπὸ ὅ,τι δείχνουν τὰ πράγματα, κάποιον φυσιολογικὸ κορεσμό. Ἡ ἀνίχνευση τῶν μελανῶν ὀπῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν quarks καὶ νετρίνων ἀφ' ἑτέρου ἀποδεικνύουν τὴν ὀρθότητα τῶν θεωριῶν μας περὶ τοῦ κόσμου. Ἡ Φυσικὴ μόλις πρὸ ὀλίγων μηνῶν προσδιόρισε μὲ σχετικὴ βεβαιότητα τὴν ἡλικία τοῦ σύμπαντος σὲ 13,7 δισεκατομμύρια ἔτη³, προσεγγίζει μὲ τὰ σύγχρονα τηλεσκόπια τὶς ἐσχάτιες τοῦ σύμπαντος, διεισδύει μὲ τοὺς ἐπιταγχντὲς στὰ ἐσώτερα βᾶθη τῆς ὕλης καὶ μᾶλλον κυριαρχεῖ τὸ αἶσθημα ὅτι οἱ στόχοι μας ἔχουν ἐπιτευχθεῖ. Ἀπὸ τὰ μόρια προχωρήσαμε στὰ ἄτομα, συναντήσαμε τὰ πρωτόνια, τὰ νετρόνια καὶ τὰ ἠλεκτρόνια, φτάσαμε ἀκόμη πιὸ μέσα, στὰ quarks. Δὲν ὑπάρχει πιὸ μακρὸν γιὰ νὰ δοῦμε· οὔτε πιὸ μικρὸ γιὰ νὰ τὸ βροῦμε.

Γ. ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Γιὰ νὰ γίνουν ὅμως ὅλα αὐτὰ χρειάστηκε νὰ ἀναπτυχθοῦν οἱ σωστὲς θεωρίες καὶ νὰ κατασκευασθοῦν οἱ κατάλληλες συσκευές. Ἔτσι ἡ Φυσικὴ συμπαρέσυρε στὸ διάβα της τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν τεχνολογία.

Ἡ αὐστηρὴ ὅμως χρῆση τῶν μαθηματικῶν δὲν ἦταν δυνατὴ, μιὰ καὶ ἡ φύση δὲν κυριαρχεῖται ἀπὸ ἀπόλυτη συμμετρία. Γιὰ νὰ λύσουμε λοιπὸν τὰ προβλήματά μας, ἔπρεπε νὰ δημιουργήσουμε μιὰ μαθηματικὴ σκέψη κατάλληλη νὰ ἐπεξεργάζεται προσεγγίσεις. Ἔτσι προέκυψε ἡ ἀριθμητικὴ ἀνάλυση, ποὺ ὀδήγησε στὴν ἀνάπτυξη τοῦ κλάδου τῶν ὑπολογιστικῶν μαθηματικῶν. Τελευταῖος ἀπόγονος αὐτῆς τῆς διαδικασίας εἶναι ἡ πληροφορικὴ, μιὰ ἐπιστῆμη ποὺ μᾶς βοηθάει νὰ κάνουμε μὲ ἀσύλληπτη ταχύτητα ὑπερβολικὰ δύσκολους ὑπολογισμούς.

³ Νανόπουλος Δημήτρης, Τὸ σύμπαν θὰ ὑπάρχει γιὰ πάντα, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 25.5.2003, σ. 30.

Έτσι το 1946 κατασκευάζεται ο πρώτος σύγχρονος ηλεκτρονικός υπολογιστής, ο ENIAC, μία έντυπωση μηχανή που θα μείνει στην ιστορία ως απόδειξη της ανθρώπινης ιδιοφυΐας. 25 μόλις χρόνια αργότερα, το 1971, κατασκευάζεται από την εταιρεία Texas Instruments ο πρώτος φορητός υπολογιστής. Το 1981 η IBM εισάγει την έννοια των PC (Personal Computers). Σε λίγα χρόνια, το 1986, κάνει την εμφάνισή του ο πρώτος ιός της ιστορίας των computers και το 1989 πρωτοεμφανίζεται το internet και τα τοπικά δίκτυα (LAN). Την ίδια χρονιά εισάγεται η ιδέα των κβαντικών υπολογιστών και μόλις φέτος, το 2003, κατασκευάστηκαν υπολογιστές που αναγνωρίζουν τη φωνή και μιμούνται την ανθρώπινη νοημοσύνη.

Παράλληλα η πρόοδος της φυσικής στερεάς καταστάσεως οδήγησε στην έκρηξη της τεχνολογίας των υλικών και την άλματώδη ανάπτυξη της ιατρικής τεχνολογίας. Έτσι το 1930 κατασκευάζεται η πρώτη οπτική ίνα, το 1939 το πρώτο radar και κατά την δεκαετία του 1950 εισάγονται οι υπέρηχοι στην ιατρική. Το 1960 εμφανίζεται η πρώτη συσκευή lasers από τον Maiman (οι βασικές αρχές των οποίων επενοήθηκαν από τον Einstein το 1917 και τον Townes το 1958). Την ίδια χρονιά οι επιστήμονες της NASA χρησιμοποιούν την τηλεϊατρική. Το 1962 επιτυγχάνεται η μηχανική υποστήριξη της καρδιοαναπνευστικής λειτουργίας, πράγμα που οδηγεί στην πρώτη μεταμόσχευση καρδιάς από τον περίφημο καρδιοχειρουργό Christian Barnard. Σε δέκα περίπου χρόνια, το 1972, οι Godfrey Housfield και Allan Cormack κατασκευάζουν τον πρώτο αξονικό τομογράφο και στις αρχές της δεκαετίας του 1980 εμφανίζεται η μαγνητική τομογραφία από τον Raymond Damadian. Οι βασικές αρχές της είχαν μελετηθεί από το 1945 από τον Edward Purcell. Η τελευταία εικοσαετία κυριαρχείται από τις μεταμοσχεύσεις ιστών και συμπαγών οργάνων, ή δέ κατασκευή τεχνητών μοσχευμάτων, οργάνων, δέρματος και διαγνωστικών συσκευών υψηλής απόδοσης προσέδωσε καινούργια ταυτότητα στην παρεμβατική ιατρική και υψηλές ελπίδες σε εκατομμύρια ανθρώπων. Είναι χαρακτηριστικό ότι πλέον γίνεται και λόγος για ξενομεταμοσχεύσεις, δηλαδή μεταμοσχεύσεις οργάνων από ζώα. Τέλος τα τελευταία δέκα χρόνια κερδίζει έδαφος η Ρομποχειρουργική, ή Κυβερνοχειρουργική και φυσικά η Βιοπληροφορική.

Δ. ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ

Η δυνατότητα αποθήκευσης και υψηλής ανάλυσης της πληροφορίας, σε συνδυασμό με την έν γένει εξέλιξη της τεχνολογίας, είχε σαν αποτέλεσμα και την έντελως ανέλπιστη πρόοδο της βιολογίας και της γενετικής. Το 1953 οι James Watson και Francis Crick ανακάλυψαν την διπλή

έλικα του DNA. Το 1977 ο Walter Gilbert εισήγαγε την τεχνική του ανασυνδυασμένου DNA. Την επόμενη αμέσως χρονιά γίνεται η πρώτη επιτυχής γονιμοποίηση έξω από το ανθρώπινο σώμα και στα τέλη της επόμενης δεκαετίας, το 1989, η πρώτη γονιδιακή θεραπεία. Το 1993 επιστήμονες από το Maryland των ΗΠΑ επιτυγχάνουν την κλωνοποίηση ανθρώπινου εμβρυονικού ιστού και σε τρία χρόνια κλωνοποιείται επιτυχώς το πρώτο θηλαστικό, η προβατίνα Dolly, στο Έδιμβουργο της Σκωτίας. Υπέρ πᾶσαν προσδοκίαν το 2001 ολοκληρώνεται η αρχική αλληλούχηση και ανάλυση του ανθρώπινου γονιδιώματος και το έτος 2003 πού διανύουμε συγκλονίζεται από ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες για την κλωνοποίηση ανθρώπου. Ο τομέας έρευνας τῶν εμβρυϊκῶν βλαστοκυττάρων με τις μεγάλες ελπίδες πού δημιουργεί για θεραπείες νευρολογικῶν ἀσθενειῶν (Alzheimer, Parkinson κ.λπ.), ἀπασχολεῖ έντονα τις σύγχρονες κοινωνίες.

Στή Φυσική λοιπόν ὀφείλει την πρόοδο και την σημερινή της ταυτότητα κατά μεγάλο μέρος ή σύγχρονη βιοϊατρική. Είναι ενδιαφέρον ὅτι μεγάλοι φυσικοί ἔβαλαν τή σφραγίδα τους σε εὐρείας χρήσεως σήμερα ιατρικές ἐφαρμογές, ὅπως τὰ Lasers (Albert Einstein), ὁ ἄξονικός τομογράφος (Allan Cormack), ὁ μαγνητικός τομογράφος MRI (Edward Purcell, Sir Peter Mansfield), ή τεχνική τοῦ ανασυνδυασμένου DNA (Walter Gilbert). Μάλιστα οἱ τελευταῖοι τέσσερις βραβεύθηκαν με τὸ βραβεῖο Nobel ἀκριβῶς γι' αὐτὲς τις ἀνακαλύψεις τους.

Αξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὅλη αὐτή ή ἐξέλιξη τῶν ἐπιστημῶν στήν ἀρχή μὲν παρασύρθηκε ἀπὸ την πρόοδο τῆς γνώσης. Στή συνέχεια ὅμως τήν κατηύθυναν τὰ πεδία ἐφαρμογῆς τῆς. Πρῶτο πεδίο ἦταν τὸ διάστημα, τήν τελευταία τεσσαρακοντατία τοῦ περασμένου αἰῶνα. Τὰ προγράμματα και οἱ χρηματοδοτήσεις τῶν ἐπιστημῶν τοῦ διαστήματος προσέδωσαν τεράστια ὀρμή στήν ἐξέλιξη τῆς γνώσης και τήν ἄμεση μετάφρασή τῆς σε ἐφαρμοσμένη τεχνολογία.

Ε. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Παράλληλα ἄρχισαν νὰ ἀναπτύσσονται εὐαισθησίες για τήν υγεία και τὸ δῶρο τῆς ζωῆς πού ἀπὸ θεϊκὸ ἀγαθὸ τὸ μετέτρεψαν σε ψυχοσυναισθηματικὴ ἀνάγκη και ἀπαίτηση. Ἡ βιολογικὴ ζωὴ ἀνέβηκε στὸ πρῶτο σκαλοπάτι τῶν κοινωνικῶν ἀξιών.

Τὸ πῶς θὰ ζήσουμε πιὸ πολὺ, οἱ ἀφελεῖς ἐλπίδες για κάποιας μορφῆς ἀθανασία, ή ἀδιαπραγμάτευτη ἐπιθυμία νὰ κάνουμε παιδιά τόσα, τέτοια, ὅποτε και ὅπως ἐμεῖς θέλουμε και μὲ συγκεκριμένες κατὰ τὸ δυνατὸν προδιαγραφές, νὰ μπορούμε νὰ ζοῦμε με υγεία, δίχως ἀναπηρίες, χωρὶς τὰ ἀποτυπώματα τῆς φθορᾶς ἐπάνω μας, νὰ καταπολεμοῦμε ἀσθένειες

πού αποτελούν μάστιγες κ.λπ. απέκτησαν διαστάσεις τέτοιες ώστε η ποιότητα ζωής τελικώς να ταυτίζεται με την προβολή της στο βιολογικό επίπεδο και μόνον.

Παράλληλα υπήρξε και μία πολιτική συγκυρία, ή όποια είχε οικονομικά αποτελέσματα. Με τη λήξη της περιόδου του ψυχρού πολέμου και την πτώση του κομμουνιστικού συνασπισμού, μεγάλο μέρος της τεχνολογίας, του έρευνητικού ενδιαφέροντος και των ερευνητικών χρηματοδοτήσεων μεταφέρθηκαν από την πολεμική τεχνολογία -στο άρμα της οποίας ήταν δεμένη και η διαστημική τεχνολογία- στους τομείς υγείας και στην ιατρική τεχνολογία.

Μία σημαδιακή ήμερομηνία που επιβεβαιώνει την παραπάνω άποψη και καταδεικνύει τη βαρύτητα και σημασία της είναι η 27^η Μαρτίου 1993, όταν υπογράφηκε μια συμφωνία μεταξύ της NASA και του NIH (Εθνικού Ίνστιτούτου Υγείας των ΗΠΑ) για συνεργασία και μεταφορά διαστημικής τεχνολογίας και τεχνολογίας στους τομείς υγείας. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1993 συμβαίνουν και δύο άλλα σημαντικότερα επιστημονικά γεγονότα: αρχίζει το πρόγραμμα για τη χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος και λαμβάνει χώρα η πρώτη κλωνοποίηση ανθρώπινου έμβρυϊκού ιστού στη Βαλτιμόρη των ΗΠΑ.

Ο κορεσμός λοιπόν της Φυσικής που αναφέραμε προηγουμένως και η μη άμεσα αντιληπτή και αποδεκτή αιτιολογία των διαστημικών προγραμμάτων, σε συνδυασμό με πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες αφ' ενός και η επικράτηση αντιλήψεων, ευαισθησιών και νοοτροπιών γύρω από το δώρο της ζωής αφ' άλλου, επικέντρωσαν το επιστημονικό ενδιαφέρον στους τομείς υγείας και υποχρέωσαν την γνώση και έρευνα να στρέψουν προς αυτήν την προσοχή τους. Η ανάγκη να εφαρμοσθεί η γνώση κυρίως στη μελέτη και ανακάλυψη των μυστικών της ζωής και στην προαγωγή της υγείας ήταν πλέον επιτακτική. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η οικονομικοποίηση και έτεροκοποίηση της υγείας, ή εξάρτησή της δηλαδή από τις εταιρείες και τα οικονομικά συμφέροντα.

Όλες αυτές οι παράμετροι έχουν αλλάξει την ταυτότητα και τον χαρακτήρα της έρευνας και έχουν προσδώσει στη γνώση πρωτόγνωρα ιδιώματα. Έτσι λοιπόν έχουμε το πρόβλημα, έχουμε την ανάγκη του ανθρώπου για υγεία, διαθέτουμε την τεχνολογία, υπάρχει ή πληροφορική δυνατότητα να αναλύσουμε τη σχετική γνώση, ή οικονομία χρηματοδοτεί άδρα τις έρευνες, όποτε τα πάντα συντελούν σε μια έκρηκτική πρόοδο των επιστημών υγείας και της βιοϊατρικής. Μια πρόοδο όμως ή όποια εξελίσσεται με απρόβλεπτα γρήγορους ρυθμούς και είναι πρωτόγνωρα διεισδυτική. Έχει τη δυνατότητα να αντικαθιστά φυσιολογικά όργανα με τεχνητά (μεταμοσχεύσεις), συγκεκριμένα γονίδια με άλλα (γονιδιακή θεραπεία), ή

τεχνολογία να ρυθμίζει χαρακτηριστικά (γενετικές παρεμβάσεις), συμπεριφορά, διαθέσεις (ψυχοφαρμακευτικές παρεμβάσεις). Η αρχή της ζωής (έμβρυα *in vitro*) και το τέλος της (εὐθανασία) να μπορούν να επαναπροσδιορισθῶν, ἢ μορφή και ἢ ἔκφρασή της να τροποποιηθῶν (κλωνοποίηση). Ἡ διατροφή μας ἐμφανίζει περισσότερο τὰ χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρώπινης ἐπεμβάσεως και λιγότερο τὰ ιδιώματα τῆς φύσης (μεταλλαγμένα τρόφιμα). Ὅλα αὐτὰ ὁδηγοῦν σὲ μιὰ διαρκῆ μεταβολὴ ἀντιλήψεων, ἀξιών, σχέσεων, σταθερῶν ὡς τώρα μεγεθῶν, μορφῶν και ἐκφράσεων.

Ὡς συνέπεια αὐτῶν, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ πρόοδος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ ὀπωσδήποτε λύνει, δημιουργεῖ και ἄλλα προβλήματα ποὺ δύσκολα ἀντιμετωπίζονται ἢ διλήματα ποὺ δὲν μπορούν εὐκόλα νὰ ἀπαντηθῶν. Ἡ κοινωνία ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσει τὸ μέγεθος τῶν νέων ὄρων και παραμέτρων ζωῆς ποὺ τῆς παρέχονται, ὁ δὲ χρόνος ποὺ τῆς προσφέρεται γιὰ νὰ τὰ ἐπεξεργασθεῖ εἶναι ἐλάχιστος, μιὰ ποὺ ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἔρευνα στὴν ἐφαρμογὴ γίνεται μὲ ξέφρενους ρυθμούς. Φαίνεται σὰν νὰ γεννᾶ ἓνα παιδὶ ποὺ δὲν τὸ γνωρίζει, πρέπει ὅμως και νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί του και νὰ ἀσκήσῃ ἀγωγὴ ἐπάνω του. Αὐτὸς ὁ διάλογος τῆς κοινωνίας μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ και τεχνολογικὸ ἐπίτευγμα ἀφ' ἑνὸς και ἡ ἔνταση και ἡ ἐπίμονη ἀνάγκη γιὰ ἀπαντήσεις, ὅρια, κοινῆς ἀποδοχῆς κριτήρια, συζητήσεις και ἀμοιβαῖες ἀμφισβητήσεις ἀφ' ἑτέρου, γέννησαν αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε βιοηθική.

ΣΤ. ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Ἡ αὐλαία τῶν νέας γενιᾶς βιοϊατρικῶν ἐφαρμογῶν ἀνοίξε τὸ 1978 μὲ τὴν πρώτη **γονιμοποίηση ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα**. Αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν εἶναι σημαντικό μόνο γιὰτὶ διευκολύνει τὴ γονιμοποίηση και κυοφορία ὑπογόνιμων ζευγαριῶν, ἀλλὰ και γιὰτὶ παρέχει τὴ δυνατότητα προεμφυτευτικῶν ἐλέγχου και γενετικῶν ἐπεμβάσεων στὸ ἐργαστήριον.

Δεύτερο καθοριστικὸ ἐπιστημονικὸ ἐπίτευγμα εἶναι ἡ μὲ τὴν βοήθεια τῆς πληροφορικῆς **χαρτογράφηση τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος**. Ἐτσι μπορούμε πλέον νὰ συνδυάσουμε τὴν ὑπαρξη, τὴ θέση και τοὺς συνδυασμοὺς συγκεκριμένων γονιδίων μέσα στὸ DNA ἢ τὴ μεταξύ τους σχέση μὲ μιὰ γενετικὴ πάθηση ἢ κάποιο προδιαθετικὸ παράγοντα ἢ ἓνα συγκεκριμένο γνώρισμα ἢ χαρακτηριστικό.

Παράλληλα, εἶδαν τὸ φῶς δυνατότητες τεράστιας σημασίας, ὅπως οἱ **γενετικές παρεμβάσεις, ἡ γονιδιακὴ θεραπεία και οἱ κλωνοποιητικὲς τεχνικές**.

Ὅλα αὐτὰ, σὲ συνδυασμὸ και μὲ τὴν παράλληλη **τεχνολογικοποίηση, οἰκονομικοποίηση και ἑτερικοποίηση τῆς υγείας, τοῦ ἀγαθοῦ τῆς**

ζωής και τών συναφών εφαρμογών, δεδομένου μάλιστα του ταυτόχρονου χαρακτήρα τους, δημιουργούν μια αίσθηση που ενώ υπόσχεται πολλά, φοβίζει· ενώ δίνει τεράστιες ελπίδες, εμφανίζεται ταυτόχρονα και ως απειλή.

Έτσι ερωτήματα όπως ποιά πρέπει να είναι ή τύχη τών περίπου 1.000.000 παγκοσμίως κατεγυγμένων εμβρύων, αν και κατά τι διαφέρει το status τών προεμφυτευτικῶν από τὰ μετεμφυτευτικά ή τὰ ἐκ κλωνοποίησης εμβρυα, πότε αποκτάται ή ανθρώπινη ταυτότητα, τί ρόλο παίζουν σὲ αὐτὸ ή γονιμοποίηση, ή γενετική προέλευση ή ὁ γενετικός προσορισμός, πόσο δικαιούμαστε να επέμβουμε στή γενετική ταυτότητα ενός εμβρύου και ποιὸς ἐξουσιοδοτεῖται να αποφασίσει περὶ αὐτοῦ, αν τὰ ερωτήματα αὐτὰ μποροῦν να ἀπαντηθοῦν κ.λπ. διαρκῶς ταλανίζουν τις ἀρμόδιες ἐπιτροπές.

Παράλληλα, ή πρόοδος τῆς ἰατρικῆς τεχνολογίας δημιουργεῖ ἀνθρώπους που δίνουν τὴν ἐντύπωση νεκρῶν με ζωντανὰ ὄργανα (ἐγκεφαλικά νεκροί) και ταυτόχρονα δημιουργοῦν μιὰ ἠθική ἀντιπαλότητα ἀνάμεσα στή δυνατότητα προσφορᾶς ὀργάνων και στήν ἱερότητα του σώματος και του θανάτου, στήν ἀγάπη αὐτοῦ που μπορεῖ να δώσει και στὸν σεβασμό μας σὲ αὐτὸν που ἀναχωρεῖ.

Ἀλλὰ και ή χημειοθεραπεία, ενώ σκορπᾶ τόσες ἐλπίδες και ἀποτελεῖ συχνὰ θεραπευτικὸ μονόδρομο σὲ ἕνα πλῆθος περιπτώσεων, συχνὰ μᾶς φτιάχνει ἀνθρώπους που περιέρχονται **σὲ μιὰ τέτοια δεινὴ κατάσταση που ποτὲ δὲν θὰ κατέληγαν φυσιολογικά**. Έτσι ὀδηγούμαστε ἀφ' ἑνὸς μὲν στὰ ἠθικά ερωτήματα τῶν μεταμοσχεύσεων και τις λεπτές ἰσορροπίες τῶν ἠθικῶν διλημμάτων τῆς ἐντατικολογίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ στήν ἐκδήλωση εὐγονικῶν και εὐθανασιακῶν ἀντιλήψεων που ενώ ή λογική τους παρουσιάζεται προφανής, ή ἠθική τους γεννᾶ ἀμφιβολίες.

Όλα αὐτὰ τὰ προβλήματα, τουλάχιστον στήν Ἑλλάδα, τις περισσότερες φορές περνοῦν και ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ή ὁποία κρατᾶει στὰ χέρια τῆς θέματα ὅπως ή ζωή και ὁ θάνατος, ή ἀγάπη και ὁ σεβασμός, ή δυνατότητα ἀναπαραγωγῆς και ή ταπεινὴ ἀποδοχὴ τῶν ἀναπηριῶν και ἀνεπαρκειῶν μας. Αὐτὴ ἀγκαλιάζει αὐτοὺς που ἔρχονται και αὐτοὺς που φεύγουν, αὐτὴν συμβουλευοῦνται ἀσθενεῖς και γιατροί, σὲ αὐτὴν ἀπευθύνονται δότες και λήπτες. Αὐτὴ ὀφείλει να δώσει τὴν κατεύθυνσή της και να ἐκφράσει τὸ ἦθός της. Έτσι προκύπτει **ή ἐκκλησιαστικὴ βιοηθική**.

Τὰ προβλήματα ὅμως αὐτὰ ἔχουν και τὴ νομική τους διάσταση. Πρὸ ἐτῶν, προκλήθηκε ἕνα πρόβλημα στήν Ἀγγλία, ὑπῆρχαν στις τράπεζες εμβρύων περὶ τὰ 9.000 ἔμβρυα. Για τὰ 2.900 ἐμφανίστηκαν οἱ διεκδικητές τους. Για τὰ 6.100 δὲν ἐμφανίστηκαν και ή ἴδια ή πολιτεία βρέθηκε σὲ μεγάλη δυσκολία προκειμένου να αποφασίσει περὶ τῆς τύχης τους. Αὐτὸ

όδηγησε σὲ ἓνα νομικὸ πρόβλημα. Ποιὸς εἶχε τὴν ἀρμοδιότητα νὰ ἀποφασίσει περὶ τῆς δωρεᾶς, τοῦ πειραματισμοῦ ἢ τῆς καταστροφῆς τους; Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση, ποιὸς θὰ ἔδινε τὴν ἀρμοδιότητα στὴν πολιτεία νὰ ἀποφανθεῖ αὐτὴ μέσω κάποιου ὀργάνου τῆς περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν τῶν ἐμβρύων, τὴ στιγμὴ μάλιστα πού ἡ ἀρμοδιότητα αὐτὴ βάσει τοῦ νόμου βρισκόταν μέχρι τὴ στιγμὴ ἐκείνη στὰ χέρια τῶν γονέων;

Ἐκτὸς τούτου, ἓνα πλήθος θεμάτων καὶ προβλημάτων πού συνδέονται μὲ τὶς ἀναπαραγωγικὲς τεχνικὲς, ἀντικρουόμενα δικαιώματα, ὅρους προστασίας τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση, τὶς σχέσεις ἰατροῦ καὶ ἀσθενοῦς κ.λπ. συχνὰ ζητοῦν κάποια νομικὴ διευθέτηση.

Ἔτσι λοιπὸν μετὰ τὴ βιοηθικὴ, παράλληλα μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ βιοηθικὴ, γεννιέται τὸ **ιατρικὸ δίκαιο**, ἡ ἀνάγκη νὰ διατυπωθεῖ ἡ κατάλληλη δεοντολογία καὶ οἱ ἀπαραίτητες βιοηθικὲς ἀρχές. Μὲ τὸν τρόπο ὅμως αὐτόν, ἐμφανίζονται ἄλλα προβλήματα. Ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, κάθε χώρα ψηφίζει τὸν νόμο τῆς, χωρὶς κατ' ἀνάγκην ὅλοι αὐτοὶ οἱ νόμοι νὰ εἶναι μεταξύ τους συμβατοί, πράγμα πού ὀδηγεῖ στὸ φαινόμενο διαφόρων μορφῶν ἰατρικοῦ τουρισμοῦ. Κλασικὸ παράδειγμα ἡ μετάβαση Ἑλβετῶν στὸ Βέλγιο προκειμένου νὰ προβοῦν σὲ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίη ἢ Εὐρωπαίων στὶς ΗΠΑ προκειμένου νὰ προβοῦν σὲ τεκνοποίηση μὲ φέρουσα μητέρα.

Z. Η ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΑΕΙΩΝ ΜΕ ΤΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ

Ἡ γνώση, ὅπως ἐκφράζεται στὶς μέρες μας μέσα ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς βιοϊατρικῆς, παρουσιάζει κάποια χαρακτηριστικὰ πού καίρια ἐπηρεάζουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὶς ἀξίες. Ἔτσι, συχνὰ ἐμφανίζεται τόσο ἀλαζονικὴ πού στὴν οὐσία περιορίζει τοὺς ὀρίζοντες, μιὰ πού σκεπάζει τὸ γνωστικὸ ἐπίτευγμα μὲ τὴν ὀμίχλη τοῦ ἐγωϊστικοῦ συμφέροντος, τοῦ ὑπεροχικοῦ αἰσθήματος, τῆς δυσκολίας ἀναγνώρισης τῶν ἄλλων, τῆς μὴ ἀποδοχῆς τῶν διαφορετικῶν προσεγγίσεων κ.λπ.

Παράλληλα, ἡ βιοϊατρικὴ γνώση δημιουργεῖ πολλὲς φορές καὶ τυρανικὸ αἶσθημα. Ὁ προγεννητικὸς ἔλεγχος, ἡ γνώση τῆς γενετικῆς ταυτότητος ἢ τοῦ γενετικοῦ μέλλοντος, ιδίως μάλιστα ὅταν ἐκφράζονται μὲ πιθανολογικὲς ἐκτιμήσεις ἢ βεβαιότητα μελλοντικῆς παθολογικῆς ἐκβασῆς, γεννοῦν βαθεῖς διαχρονικοὺς φόβους καὶ προτάσσουν βασανιστικὰ διλήμματα, ἢ ἐξοδος ἀπὸ τὰ ὀποῖα δὲν εἶναι ποτὲ ἀνώδυνη.

Τέλος, ἡ χρῆση καὶ ἐφαρμογὴ τῆς γνώσης ἔχουν τέτοιο εὖρος δυνατοτήτων καὶ βάθος καθοριστικῶν συνεπειῶν πού σχεδὸν πάντοτε ὀδηγοῦν σὲ αἶσθημα σύγχυσης στὸ ἐπίπεδο τῶν ἐπιλογῶν καὶ καθολικῆς ἀδυναμίας στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀκριβοῦς ἀξιολόγησης.

Ἐκτὸς τούτων, ἡ ἔκρηξη τῶν βιοϊατρικῶν ἐπιτευγμάτων συνέπεσε μὲ γενικευμένη κρίση τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι εὐκολα βρίσκουν ἔδαφος ἡ ἀλαζονεία τοῦ ἐπιτεύγματος, ὁ εὐγονισμός, ἡ θρασεῖα ἀπόρριψη τοῦ Θεοῦ, ἡ παντελὴς ἀπουσία προοπτικῆς πέραν ἀπὸ τὰ γήινα, τὴν φύση καὶ τὸν χρόνον, ὅπως τὰ καταλαβαίνουμε μὲ ἐντελῶς μονοδιάστατη λογική.

Γιὰ παράδειγμα, ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως μπορεῖ νὰ ἐπαληθεύεται στὶς μέρες μας, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς διαφήμισης καὶ προβολῆς τῆς ἔκανε τεράστιο κακὸ γιατί ἀντὶ νὰ ταπεινώσει προέβαλε πανηγυρικὰ τὴν κτηνώδη διάσταση τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν τοῦ διαστήματος. Συνδυάσθηκε μὲ ἀλαζονικὴ στάση ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ ἔδωσε βαβελικὸ χαρακτήρα στὸ ἐπίτευγμα, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ διεκήρυσσε εἰρωνικὰ ὅτι δὲν συνάτησε τὸν Θεὸ στὸ διάστημα⁴.

Ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν σὲ πλανημένες ἀντιλήψεις ὅτι ἡ ἐπιστήμη γνωρίζει τὰ πάντα -κάποιοι μιλοῦν καὶ γιὰ τὴν «θεωρία τῶν πάντων»-, σύντομα θὰ θεραπεύει ὅλες τὶς ἀσθένειες, ὁ μέσος ὄρος ζωῆς μέσα στὸν τρέχοντα αἰῶνα θὰ φθάσει στὴν ἡλικία τῶν 120 χρόνων, κάποιοι δὲ ἐκδαπανῶνται καὶ σὲ κηρύγματα ... «ἀθανασίας»⁵.

Ἀλλὰ καὶ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ἔχουμε πολλὰ θελήματα ἀλλὰ ὄχι ἰσχυρὴ θέληση· ἀπεριόριστες δυνατότητες ἀλλὰ ὄχι ἀνάλογες ἀντοχές. Πιστεύουμε στὸ ἐφήμερο καὶ χάσαμε τὴν οὐσία καὶ τὸ βάθος τῆς προοπτικῆς μας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς καὶ ἡ υγεία μας ἀπέκτησαν ὑπερβολικὴ ἀξία. Μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἀξία καὶ ἰδανικὸ.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος θέλει πιὸ πολλὰ ἀπὸ ὅσα μπορεῖ, προλαβαίνει λιγότερα ἀπ' ὅσα τοῦ ἐπιτρέπει ἡ φυσικὴ του δυνατότητα καὶ ἡ βιολογικὴ του διάρκεια, δείχνει ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι καὶ σκέπτεται διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι αἰσθάνεται. Ἀντικαταστήσαμε τὶς ἔξω ἀπὸ μᾶς ἀξίες πρὸς τὶς ὁποῖες θὰ ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθοῦμε μὲ προσωπικὲς ἐγωιστικὲς ἐπιθυμίες πού δὲν ἔχουν καμμία σχέση μὲ τὶς ἀνάγκες, τὴν λογικὴ, τὴν ἴδια μας τὴ φύση.

Ἔτσι γιὰ παράδειγμα, ἤλθαμε ἀντιμέτωποι μὲ τὴ φύση στὶς πιὸ λεπτὲς ἐκφράσεις τῆς· στὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς. Καὶ ἐκεῖ πού ἡ φύση λέγει ναι στὴν ἔναρξη μιᾶς ζωῆς, ἐμεῖς λέμε ὄχι μὲ τὴν ἀλόγιστη χρῆση τῆς ἀντισυλληπτικῆς μας τεχνολογίας. Ἐκεῖ πού λέγει ὄχι, ἐμεῖς λέμε ναι μὲ τὶς ἀναπαραγωγικὲς μας τεχνικὲς. Ἐκεῖ πού λέγει ναι στὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἐμεῖς ἐπινοοῦμε τὶς μεταμοσχεύσεις. Κί' ἐκεῖ πού αὐτὴ

⁴ Δηλώσεις τοῦ πρώτου σοβιετικοῦ κοσμοναύτη Γιούρι Γκακάριν, μόλις ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ πρῶτο διαστημικὸ του ταξίδι, τὸ 1961.

⁵ ΓΕΝΕΤΙΚΗ – Στὴ λεωφόρο τῆς «ἀθανασίας», «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 24.4.1999.

δίνει χρόνο ζωής και αρνείται να συναινέσει στην αναχώρηση, ἔμεις τὴν ἐπιβάλλουμε μὲ τὴν εὐθανασία. Ἡ φύση καὶ οἱ φυσικοὶ τρόποι δὲν εἶναι πλέον οἱ καλύτεροὶ σύμμαχοί μας ἀλλὰ οἱ ἀντίπαλοι πρὸς τοὺς ὁποίους κατευθύνονται τὰ χτυπήματά μας.

Συνέπεια αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιλογῶν εἶναι ἡ διαμόρφωση μιᾶς λογικῆς ποῦ κατασκευάζει ἓνα χωρὶς ἠθικὴ δίκαιο, ἀφοῦ νομιμοποιεῖ τὶς ἀμβλώσεις (1986 στὴν Ἑλλάδα), ἀποποινικοποιεῖ τὴ μοιχεία, ἐπιτρέπει τὴν εὐθανασία (2001 στὴν Ὀλλανδία καὶ Αὐστραλία, 2002 στὸ Βέλγιο) ἢ πολὺ περισσότερο θεσμοθετεῖ τὶς ὁμοφυλοφιλικὲς συμβιώσεις (2002 στὴν Ὀλλανδία καὶ τὸ Βέλγιο) καὶ διαμορφώνει ἠθικὲς ἀντιλήψεις ἀπαράδεκτα ἀνεκτικὲς καὶ ἀνερομήνευτα ἀπερίσκεπτες⁶.

Η. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗ

Ἀποτελεῖ κοινὴ αἴσθηση ὅτι ἡ ραγδαία ἐξέλιξη, μαζί μὲ τὶς μεταφυσικοῦ ἐνίοτε διαμετρήματος ἐλπίδες ποῦ ἐγείρει, γεννᾷ βαβελικὴ ἀλαζονεὶα καὶ φέρνει τὸν ἄνθρωπο ὅσο ποτὲ κοντὰ στὸν ρόλο τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσο ποτὲ μακριὰ ἀπὸ τὴν ὁμοίότητα μαζί Του⁷. Ἐὰν δίπλα σὲ αὐτὰ κανεὶς βάλει τὸ πνεῦμα τοῦ ὑλισμοῦ, τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ τῆς φιλοζωΐας, ποῦ κυριαρχοῦν στὶς κοινωνίες μας, ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀνάγκη μιᾶς μὴ συμβατικῆς βιοηθικῆς. Αὐτὴ ἡ ταλάντωση ἀνάμεσα στὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν αὐθάδεια ἀπέναντι στὸ ἱερὸ πρόσωπό Του, στὴν ἀνακάλυψη τῶν μυστικῶν τῆς εἰκόνας Του καὶ τῆ βεβήλωσή της, στὴ βελτίωση τῆς βιολογικῆς ζωῆς καὶ τὸν καταποντισμὸ τῆς κοινωνικῆς τῆς ἔκφρασης προσδιορίζει τὴν οὐσία τῆς πνευματικῆς βιοηθικῆς.

Τὰ βασικὰ στοιχεῖα αὐτῆς τῆς βιοηθικῆς εἶναι τρία:

α. Ἡ σύγχρονη βιοτεχνολογικὴ ἔρευνα καὶ ἀντίληψη βασίζεται σὲ τέσσερις ἄξονες: τὴν οἰκονομία, τὸ περιβάλλον, τὸ ἀγαθὸ τῆς ζωῆς καὶ τὸ πρόσωπο. Ἀπὸ τὰ τέσσερα αὐτὰ γιὰ τὴν οἰκονομία ἐνδιαφερόμαστε, γιὰ

⁶ Μάνη Μαρίνας, Ἐργασιακὰ ἀποδεκτοὶ οἱ γκεΐ, «ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 3.8.2003, σ. 37.

⁷ Τὸν περασμένο μόλις μῆνα ὁ James Watson, ὁ «πατέρας τοῦ DNA», ὑποστήριξε: «εἴμαστε προϊόντα τῶν γονιδίων μας καὶ κανένας ἐκτὸς ἀπὸ μᾶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς "φροντίζει" ἢ νὰ μᾶς ἐπιβάλλει κανόνες συμπεριφορᾶς... Τὸ κράτος πρέπει νὰ μείνει μακριὰ ἀπὸ τὴ Γενετικὴ... δὲν μπορεῖ ἡ κοινωνία νὰ ὑπαγορεύει στοὺς ἀνθρώπους τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ χρησιμοποιοῦν τὴν τεχνολογία» (Τὴν «ἀπελευθέρωση» τῆς γενετικῆς ζητεῖ νομπελίστας, «ΤΟ ΒΗΜΑ», 10.4.2003, σ. 52). Ὁ δὲ συνεργάτης του Francis Crick, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δήλωσε: «Κανένα νεογέννητο παιδί δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς ἀνθρώπινο πρὶν περάσει ἀπὸ ὀρισμένα τέστ γιὰ τὰ γενετικά του χαρίσματα... Ἐὰν ἀποτύχει σ' αὐτὰ τὰ τέστ, χάνει τὸ δικαίωμα στὴ ζωὴ» (Testart, Jacques, *Ἡ ἐπιθυμία τοῦ γονιδίου*, ἐκδ. Κάτοπτρο, 1992, σ. 195).

τὸ περιβάλλον ἀδιαφοροῦμε, τὴν ζωὴν προφασίζομαστε καὶ τὸ πρόσωπο ἔνοχα ἀγνοοῦμε. **Ἡ πνευματικὴ βιοηθικὴ δίνει τὴ γνώση τοῦ προσώπου, πὸν τόσο μᾶς λείπει.**

Ὅταν λέμε ὅτι πρέπει νὰ διαφυλάξουμε τὸ πρόσωπο, ἐννοοῦμε βασικὰ ὅτι τέσσερα στοιχεῖα τοῦ πρέπει νὰ παραμείνουν ζωτικὰ καὶ ἐνεργὰ στὸν ἄνθρωπο· τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ αἴσθησις τῆς συγγένειας μαζί Του, δεύτερο εἶναι ἡ προοπτικὴ τῆς αἰωνιότητος, τρίτο τὸ αὐτεξούσιο καὶ τελευταῖο ἡ ἁρμονικὴ ἰσορροπία ψυχῆς καὶ σώματος. Κάθε τι πὸν βλάπτει ἢ προσβάλλει αὐτὰ εἶναι μὴ ἠθικό.

Ἔτσι, ἂν κάποια αἰτία ἢ κάποιο ἐρέθισμα παραλύει τὴ θεϊκὴ ἀνάγκη ἢ πνίγει τὴν αἰώνια προοπτικὴ, δὲν εἶναι χριστιανικὰ ἠθικό. Παρόμοια καὶ ὅταν κάτι μηχανοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ὑποτάσσει σὲ ἀπόλυτο ντετερμινισμό εἶναι ὑποπτο ἀπὸ πλευρᾶς ἠθικῆς, γιατί ἀδρανοποιεῖ τὰ σπέρματα τοῦ ἀνθρώπινου αὐτεξουσίου. Ὁ ἐκφυλισμὸς τοῦ ἀνθρώπου σὲ μηχανικὸ σύστημα καὶ ὁ ὑπερτονισμὸς τοῦ σώματος καὶ τῆς βιολογικῆς διάστασης τοῦ ἀνθρώπου εἰς βάρος τῆς ψυχῆς, ἰδίως ὅταν συνοδεύονται ἀπὸ ἀλαζονικὲς διακηρύξεις -πράγμα τόσο σύνηθες στὶς μέρες μας-, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσουν σὲ καταστροφικὲς ἀποφάσεις καὶ ἐφαρμογὲς καὶ πλήρη ἀπαξίωση καὶ ἀποϊεροποίηση τοῦ ἀνθρώπου.

β. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ υἰεία δὲν ἀποτελοῦν καταναλωτικὸ ἀγαθὸ (commodity) οὔτε ἀπλὰ ἀτομικὸ δικαίωμα ἀλλὰ εἶναι **πολύτιμο θεϊκὸ δῶρο**. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀντιμετωπίζονται μὲ βάση τὴν οἰκονομία καὶ τὰ συμφέροντα οὔτε τὴν ψυχρὴ λογικὴ καὶ τὴ διεκδίκηση, ἀλλὰ μὲ γνώμονα καὶ κριτήριον τὴν ἰερότητά τους καὶ τὸν σεβασμὸ. Μιὰ τέτοια βιοηθικὴ οὔτε μὲ τὴν ἐπιστήμη ἀντιπαρατίθεται οὔτε καὶ στὶς δυνατότητες τῶν ἐπιτροπῶν ἀπόλυτα πιστεύει. Μπορεῖ ὅμως νὰ διαμορφώνει χριστιανοὺς πού, παρὰ τὶς ἐνδεχομένως ἀθέμιτες «διευκολύνσεις» τῶν νόμων, μποροῦν νὰ ἐπιλέγουν ὅ,τι προάγει τὸ πρόσωπο, ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι δύσκολο καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἀκατανόητο. Ἡ πορεία πρὸς τὴν ἀλήθεια δὲν χρειάζεται πλειοψηφικὲς ἐγκρίσεις καὶ νομοθετικὲς ρυθμίσεις.

γ. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν συνήθως κανεὶς περιμένει νὰ χαράξει ὅρια μεταξὺ ἐπιτρεπτοῦ καὶ ἀπηγορευμένου καὶ νὰ προσδιορίσει προστατευτικὸς περιορισμούς. Ἡ κοινωνία τὴν βλέπει στὸν ρόλο τοῦ φρένου. Αὐτὴ ὅμως ἔχει τὴν εὐθύναν τοῦ τιμονιοῦ.

Καθὼς προσπαθοῦμε νὰ μελετήσουμε τὴν ἐπίδραση τῆς σύγχρονης βιοϊατρικῆς τεχνολογίας στὸ ἀνθρώπινο σῶμα καὶ τὴν ἀναφορὰ τῆς σ' αὐτὸ πὸν ὀνομάζεται ἄνθρωπος, ψυχὴ καὶ σῶμα, φθαρτὴ καὶ ἀφθαρτὴ ὑπόστασις μαζί, εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ ψάχνουμε γιὰ κάποια ὅρια· μέχρι ποιοῦ δηλαδὴ σημείου μπορεῖ νὰ παρέμβει ἡ τεχνολογία στὸν ἄνθρωπο. Τί εἶναι λογικὰ καὶ ἠθικὰ θεμιτὸ καὶ τί ἀπαγορεύεται.

Πρὶν ὅμως ἀπὸ τὰ ὅρια θὰ ἔπρεπε νὰ μελετήσουμε τὶς ἀρχές πού πρέπει νὰ διέπουν τὴ σύγχρονη ἔρευνα. Καὶ τοῦτο, διότι τὰ ὅρια γενικὰ στὸ ἐπίπεδο τῶν ἀξιῶν δὲν εἶναι πάντοτε σαφῆ· οὔτε πάλι εἶναι σωστὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς τὴ λειτουργία τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν μὲ βάση τοὺς φραγμοὺς καὶ τὰ ὅριά τους, ἀλλὰ μὲ γνώμονα τὶς ἀρχές καὶ τὴν ἐλευθερία τους. Τὸ μυστικὸ τῆς βιοηθικῆς προβληματικῆς δὲν βρίσκεται στὸ τί ἐπιτρέπεται καὶ τί ἀπαγορεύεται, ἀλλὰ στὸ γιατί καὶ πῶς ἐνεργοῦμε. Οἱ ἀρχές προσδιορίζουν καὶ τὶς ὀρθές κατευθύνσεις καὶ τὰ ἀναγκαῖα ὅρια. Ρόλος τῆς βιοηθικῆς εἶναι νὰ φανερώσει τὴν ἀλήθεια, ὄχι νὰ ὑποκαθιστᾷ τὴν ἐλευθερία.

Ἐνῶ πολλὰ ἀκούγονται περὶ ἀπειλῶν, κινδύνων, ἀποκαλυπτικῶν συνεπειῶν καὶ καταστροφῶν, αἴσθησή μας εἶναι ὅτι ἡ ἐμφάνιση καὶ πρόοδος τῆς γενετικῆς, τῆς βιοτεχνολογίας καὶ τῆς ἰατρικῆς τεχνολογίας μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ περισσότερο εὐλογία παρὰ ἐφιάλης. Ἡ βιοϊατρικὴ πρόκληση δὲν ὀδηγεῖ μόνον σὲ ἐμφάνιση καινοφανῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ γέννηση φόβων, διλημμάτων ἢ ἀδιεξόδων. Ὅταν διαβάσει κανεὶς Ὁρθόδοξα τὸ ἐπίτευγμα μαζί μὲ τὸ πρόβλημα, μπορεῖ νὰ ἀντικρῦσει τὸ ἀνθρώπινο μεγαλεῖο -τὶ μπορούμε νὰ καταφέρουμε-, τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου ὡς θεϊκῆς εἰκόνας -τὶ δὲν πρέπει νὰ κάνουμε-, τὴν προβολὴ τοῦ αἰώνιου προσορισμοῦ στὸ ἐπίπεδο τοῦ χρόνου· μπορεῖ νὰ διαπιστώσει τὴν ὁρατότητα τῆς ψυχῆς καὶ τὴ σαφήνεια τῶν δυνατοτήτων της.

Παράλληλα, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μέγεθος τῶν βιοϊατρικῶν δυνατοτήτων μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ φτώχεια τῶν ἀρχῶν, ἡ κρίση τῶν ἀξιῶν καὶ ὁ γενικότερος ἀποπροσανατολισμὸς τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν δικαιολογοῦν τὴν ἀναγκαιότητα προσοχῆς, συνέσεως καὶ σαφῶν δεοντολογικῶν διατυπώσεων, οἱ ὁποῖες ὅμως βασίζονται σὲ καλλιεργημένες ἀξίες καὶ ὄχι σὲ νοσηροὺς φόβους.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ἡ Ὁρθόδοξη βιοηθικὴ δὲν εἶναι ἠθικὴ συνταγὴ ἀλλὰ θεολογικὸς λόγος· δὲν εἶναι βιοηθικὴ τῶν φραγμῶν ἀλλὰ βιοηθικὴ τῶν ἀρχῶν.

Θ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἡ δυνατότητα τὴν ὁποία ἔχει ἡ Ὁρθόδοξία νὰ δώσει μίαν μαρτυρία σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, στὸν σύγχρονο κόσμον πού ἀκόμη ψάχνει τὴν ταυτότητά του, δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη. Ἡ κοσμικὴ βιοηθικὴ περιορίζεται στὸν χρονικὸ καὶ χοϊκὸ ἄνθρωπο. Ἡ Ὁρθόδοξη βιοηθικὴ ἀνακαλύπτει μέσα ἀπὸ τὰ διλήμματα τὴν ἱερότητα τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ μέσα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ σύγχρονη κοσμικὴ ἀντίληψη προσπαθεῖ νὰ ἐνώσει

τούς ανθρώπους για λίγο μεταξύ τους· ή Ἐκκλησία ὅμως σκοπό της ἔχει νὰ τοὺς ἐνώσει γιὰ πάντα μὲ τὸν Θεό. Ἴσως τὸ μεγαλύτερο λάθος τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὅτι ἀντὶ νὰ τὰ βροῦμε μὲ τὸν Θεό, προσπαθοῦμε νὰ τὰ βροῦμε μεταξύ μας χωρὶς Αὐτόν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλεγαν· «Κάλλιον τὸ προλαμβάνειν ἢ τὸ θεραπεύειν». Τὰ ἀποτελέσματα καὶ οἱ συνέπειες τῆς βιοϊατρικῆς, ὅταν εἶναι ἀρνητικά, δὲν θεραπεύονται. Τὰ δὲ προβλήματα τῆς βιοηθικῆς εἶναι τόσο ξαφνικά στὴν ἐμφάνισή τους καὶ πολύπλοκα στὴ φύση τους ὥστε οὔτε λογικὰ προβλέπονται οὔτε νομικὰ περιορίζονται οὔτε καὶ πρακτικὰ προλαμβάνονται. Ἡ λύση δὲν εἶναι νὰ ἐπιβάλουμε νόμους οὔτε νὰ προσδιορίσουμε ὅρια· ἡ λύση εἶναι νὰ ἐπιστρέψουμε στὶς ἀρχές καὶ τὶς πνευματικὲς ἀξίες, ποὺ ὄχι μόνον δὲν ἐκφυλίζουν τὸν ἄνθρωπο σὲ ἐφήμερη βιολογικὴ παράμετρο, ἀλλὰ τὸν ἀναδεικνύουν σὲ αἰώνιο πρόσωπο. Τότε δὲν «θεραπεύουμε τὴν ὕβριν» οὔτε μόνον τὴν «προλαμβάνουμε»· τότε ἀρνούμεθα ὡς ἀνθρωπότητα τὴν ἀσέβεια καὶ τὸν παραλογισμό· τότε μεταβάλλουμε τὴν βιοϊατρικὴ ἀπὸ ἀπειλὴ σὲ εὐλογία.